

УДК 342.951:334.722(477)

Н. І. Яворська

Щодо сутності та необхідності адміністративно-правового забезпечення підприємництва в Україні

З'ясовано сутність та необхідність адміністративно-правового забезпечення підприємництва в Україні. Визначено місце держави в адміністративно-правовому забезпеченні підприємницької діяльності.

Становлення і розвиток України як демократичної правової держави, її європейська та світова інтеграція вимагають проведення широкомасштабних реформ у всіх галузях суспільного життя. Обравши для себе шлях країни з ринковою економікою, наша держава тим самим створила підґрунтя для відродження і розвитку підприємницької діяльності, як сфери прояву економічної активності широких верств населення. Розвиток підприємництва як невід'ємного елемента сучасної ринкової системи господарювання відповідає встановленим цілям економічних реформ – створенню ефективної конкурентної економіки, що забезпечує високий рівень і якість життя населення країни і рівноправну участь України у функціонуванні світової економічної системи. Як показує досвід економічно розвинених країн, суб'єкти підприємницької діяльності значною мірою визначають умови соціально-економічного розвитку країни, сприяючи вдосконаленню ринкових механізмів і конкуренції, насиченню ринку товарами необхідної якості, зростанню зайнятості населення, формуванню середнього класу, прискоренню інноваційних процесів.

Метою даної статті є визначення сутності та необхідності адміністративно-правового забезпечення підприємництва в Україні. Для досягнення цієї мети планується розглянути оптимальну ступінь державного втручання у підприємницьку діяльність в умовах ринку, потрібно проаналізувати принципи господарювання у цій економічній системі, з'ясувати основні переваги та недоліки цієї діяльності, а також місце в ній державного регулювання.

В Україні проблеми державного забезпечення підприємництва вже були предметом дослідження у сфері адміністративного, господарського, цивільного права у працях В. Б. Авер'янова, С. В. Ківалова, Н. С. Кузнецової, В. К. Мамутова, В. П. Нагребельного, В. Ф. Опришка, О. О. Підпригори, Н. О. Санахметової, В. М. Селіванова, В. О. Суміна та ін., проте ряд аспектів теми ще чекає свого висвітлення.

У ринковій економіці рішення про виробництво, споживання, економію, інвестиції, пропозиції робочої сили та фонду вільного часу приймаються не державою, а окремими підприємствами, кожна юридична особа може у дозволених межах починати самостійні дії, одночасно відповідаючи за їх позитивні або негативні наслідки.

Як дійові особи на економічній арені виступають підприємства, акціонерні товариства, окремі підприємці, держава. Мета кожної дійової особи ринку – отримати максимальний прибуток або досягти соціального ефекту, який для власника є ціною за надання продукції чи послуг та взяттям на себе ризику [1, с. 186–194].

Узгодженість між окремими дійовими особами на окремих ринках здійснюється у ринковому господарстві децентралізовано, без втручання з боку держави. Стимулюючим фактором є змагання та конкуренція. Тільки завдяки цьому підприємства змушені вести постійний пошук найкращих рішень щодо виробництва та реалізації продукції або надання послуг (пошук нових продуктів, нових технологій, нижчих витрат, джерел підвищення якості сервісу), самостійно відповідати за свій фінансовий стан, запобігати неплатоспроможності, знаходити інвесторів, які можуть реалізувати їхні інвестиційні плани. При цьому їм приходять на допомогу розвинені ринки позичкових капіталів (банки), котрих немає в такій формі у плановій системі. Підприємства, яким не вдається забезпечити органічної взаємодії з усіма дійовими особами розгалуженої ринкової інфраструктури, на довгий час втрачають ринок [2, с. 54–68].

Втім, ринкові господарства все ж не можуть обійтися без держави. У всіх західних ринкових системах держава виконує в економічному житті важливу роль. Дискутуються тільки масштаби втручання держави в економіку. Так, класики економічної теорії (А. Сміт, Д. Рікардо) вважали, що ринкова економіка повинна розвиватися на основі саморегулювання. Проте криза капіталістичної економіки 1929–1933 рр. ознаменувала кінець «ери» вільного підприємництва, показала, що ринкова економіка без втручання держави розвиватися не здатна.

Необхідність державного забезпечення ринкової економіки теоретично обґрунтував англійський економіст Дж. М. Кейнс у книзі «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» (1946). Дана теорія набула застосування на практиці в економіці США (в 50-ті роки) і принесла певні позитивні результати у господарській діяльності. В подальшому теорія державного регулювання Кейнса лягла в основу економічної політики майже всіх розвинутих капіталістичних країн [3].

Державне забезпечення ринкової економіки – це вплив держави на відтворювальні процеси в економіці за допомогою прямого інвестування, правових та економічних важелів з метою орієнтації господарських суб'єктів і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної соціально-економічної політики.

Необхідність державного регулювання ринкового механізму обумовлюється негативними наслідками, які можуть мати місце та повинні бути попередженими або обмеженими.

Ринкові, зокрема, притаманні такі недоліки:

- він не сприяє збереженню невідтворюваних природних ресурсів; не має економічного механізму захисту навколишнього середовища; не може регулювати використання ресурсів, що належать всьому людству та мають загальносвітову цінність;

- він ігнорує потенційно негативні соціальні наслідки рішень, що приймаються; не стимулює виробництво товарів та послуг колективного використання (дороги, комунікації, транспорт та інше);

- сприяє виникненню масового безробіття та майнової нерівності серед непрацездатного населення;

- не забезпечує перерозподілу доходів між багатими та бідними верствами населення, дотримання відповідного рівня добробуту громадян і, особливо, працевлаштування населення;

- не забезпечує фундаментальних досліджень в науці, розвитку освіти, культури, безкоштовної охорони здоров'я;

- не забезпечує виробництва соціально необхідних товарів за низькими цінами;

- він схильний до нестабільного розвитку з притаманним йому заостренням соціальної напруженості у суспільстві та розвитком інфляційних процесів [4, с. 164–204].

У цьому контексті можна виділити основні функції по забезпеченню підприємницької діяльності, які мають здійснюватись державою в умовах ринкових відносин:

- розробка і впровадження правових основ господарювання дозволяє визначити правила взаємодії суб'єктів ринку. Закони повинні мати сталий характер і застосовуватися до всіх без винятку. Правова база передбачає такі заходи, як гарантування права приватної власності і дотримання контрактів;

- визначення цілей і пріоритетів макроекономічного розвитку означає, що держава формулює стратегічні цілі розвитку економіки, визначає потрібні ресурси, ефективність їх використання, соціальні, економічні та господарські наслідки цих дій;

- реалізація соціальних цінностей, яка виявляється в тому, що держава контролює реалізацію постанов про мінімальну зарплату, виконання законів про рівне право на працю і соціальне забезпечення, громадські роботи, встановлення мінімуму та меж монопольних цін;

- регулювання економічної діяльності спрямоване на вирівнювання сукупного попиту і сукупної пропозиції. З цією метою використовуються бюджетно-податкові і грошово-кредитні важелі;

– захист конкуренції як основного механізму регулювання ринкової економіки. З цією метою держава розробляє антимонопольне законодавство і контролює його реалізацію;

– перерозподіл доходів спрямований на усунення надмірних відмінностей у рівні доходів, властивих ринковій системі. З цією метою держава розробляє фінансові програми підтримки, що включають виплату допомог та пенсій, перерозподіл доходів через систему податків та дотацій, регулювання ринкових цін тощо;

– фінансування суспільних благ і послуг, які є неподільними або неприбутковими: благоустрій населених пунктів, будівництво пляжів, музеїв, бібліотек, національна оборона та ін.;

– регулювання зовнішньоекономічних відносин і валютного ринку, для чого здійснюється регулювання платіжного балансу шляхом впливу на зовнішню торгівлю і вивезення капіталу;

– стабілізація економіки – важлива функція держави, яка забезпечує повну зайнятість і стабільний рівень цін. Реалізується за допомогою проведення відповідної фінансової і кредитно-грошової політики, спрямованої на боротьбу з інфляцією і безробіттям [4, с. 224–286].

Держава може виконувати свої функції впливу на економіку прямо (через фінансування розвитку державного сектора, науки, культури, освіти, соціального захисту населення) або непрямо (через систему правових та економічних регуляторів, надаючи їм можливості орієнтувати діяльність господарських суб'єктів і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів соціально-економічної політики). За допомогою правових регуляторів держава встановлює «правила гри» на ринку, а через систему економічних регуляторів – цілеспрямовано «настроює» ринковий механізм, щоб на його основі стимулювати або стримувати ділову активність у раціональних рамках [4, с. 34–56].

Про необхідність державного забезпечення економіки говорить весь світовий досвід. Держава через свою особливу роль у суспільстві за всіх часів тією чи іншою мірою втручалася в економічні процеси. Але спочатку це втручання було зумовлене її власним виникненням і необхідністю, що випливає з цього факту, вилученням на свою користь певної частини суспільного продукту для утримання державної машини: апарату чиновників, державної влади, армії, поліції, судів та ін. Таке вилучення і перерозподіл вимагали від держави створення відповідного законодавства, яке б стояло на сторожі державних інтересів і визначало обов'язки усіх членів суспільства. Зазначені суто утриманські інтереси держави визначали її обмежену, пасивну роль у регулюванні економіки.

За цих умов активну роль відіграв ринковий механізм. Ринкова конкуренція, впливаючи на ціни і доходи, автоматично і досить оперативно пристосовувала розрізнені дії господарських суб'єктів, що постійно змінювалися, регулювала рівновагу між попитом і пропозицією, забезпечувала макроекономічну стабільність. Проте в

міру розвитку товарного виробництва, його монополізації й ускладнення відтворювальних процесів стали виразно виявлятися обмеження у регулюючих можливостях ринкового механізму. В економіці стали виникати істотні вади: тривалі порушення рівноваги між сукупним попитом і пропозицією, інфляція, безробіття. За зазначених умов виникла об'єктивна необхідність активізації ролі держави у регулюванні економіки.

Разом з тим слід зазначити, що державне адміністративно-правове забезпечення підприємництва не є «чарівною паличкою», яка автоматично усуває недоліки ринкового механізму. Дуже багато залежить від ступеня, форм і методів втручання держави в економіку, їх відповідності умовам конкретної країни. Світовий досвід показує, що у застосуванні державного регулювання ринкової економіки не існує світових стандартів, а сліпе копіювання чужого досвіду може завдати тільки шкоди.

Список літератури: 1. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / Григоруk А. А., Палюх М. С., Літвінова Т. Д., Литвин Л. М. ; за ред. Григорука А. А., Палюха М. С. – Тернопіль, 1999. – 252 с. 2. Дідківська Л. І. Опорний конспект лекцій з курсу «Державне регулювання економіки» / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : КДТЕУ, 2000. – 190 с. 3. Павлішенко І. Б. Державне регулювання підприємства в Україні. Напрямки та результати / І. Б. Павлішенко, О. В. Босик // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 17.1. – 2007. – С. 258–263. 4. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.

Надійшла до редколегії 02.08.2012

Вьяснены суццность и необходимость административно-правового обеспечения предпринимательства в Украине. Определено место государства в административно-правовом обеспечении предпринимательской деятельности.

Essence and necessity of the administrative-legal providing of enterprise in Ukraine are found out. The location of the state in the administrative-legal providing of entrepreneurial activity is determined.